

**IZLAGANJE AKADEMIKA FERIDA MUHIĆA TOKOM PROMOCIJE
KNJIGE „ALIJA IZETBEGOVIĆ U VANJSKOJ POLITICI BOSNE I
HERCEGOVINE 1990-2003“ AUTORA FIKRETA MUSLIMOVIĆA
U SARAJEVU, 26. OKTOBRA 2023. GODINE**

Uvaženi prisutni gosti, ekscelencije, dame i gospodo,

U javnim nastupima preferiram neposredno usmeno izlaganje. Međutim, s obzirom da će, kako su me poštovani Organizatori ljubazno izvijestili, izlaganja na ovoj promociji biti prevedena, čitanje teksta, realno je bolja opcija jer olakšava rad prevodilačkom timu.

Dozvolite mi da na početku s vama podijelim jedno pitanje: Zašto promocija? Koji kvalitet čini svaku promociju potrebnom, ako hoćete – neophodnom!?

Odgovor se kristalisao u saznanju da je zajednički cilj svake promocije da u kratkim crtama sumira inovativne vrijednosti promovisanog djela. Svoj Predgovor za ovo djelo, naslovio sam: “Enciklopedija vizionarske politike Alije Izetbegovića“. Na ovoj promociji, cilj mi je da definišem razliku karaktera, posebnosti i samosvojnosti državničke politike Alije Izetbegovića u odnosu na karakter djelovanja koje se u savremenom žargonu označava kao “državnička politika“, sa posebnim osvrtom na njegovu koncepciju vanjske politike Bosne i Hercegovine. Ta je razlika implicitno prisutna u ovom djelu Fikreta Muslimovića, ali je iz mnogo razloga, eksplicitna analitička elaboracija te razlike više nego potrebna. U tom kontekstu, tema mog izlaganja na ovoj promociji mogla bi se nasloviti “Perenijalni karakter državničke politike Alije Izetbegovića“

Koliko sam mogao utvrditi, ovo je 15-ta knjiga impresivnog opusa Fikreta Muslimovića, general-majora Armije BiH, koji je, zahvaljujući intelektualnim kapacitetima i beskompromisnom poštovanju najviših standarda naučno-istraživačkog rada, odavno promovisao ovog autora u jednog od najproduktivnijih i najobjektivnijih političkih analitičara na prostorima bivše Jugoslavije.

Značajan dio svog impresivnog opusa Fikret Muslimović je posvetio sistematskoj analizi djela i rasvjetljavanju ličnosti Alije Izetbegovića, nedvosmisleno ključne figure novije političke povijesti Evrope i Balkana, posebno

Bosne i Hercegovine, tokom turbulentnih i neuralgičnih godina posljednje decenije 20. vijeka. Pretgodo, autor je objavio dvije najsystematičnije i rekli bismo, najpoštenije analize temeljnih filozofskih pozicija Alije Izetbegovića kao državnika („Mislilac i državnik Alija Izetbegović“, sa profesorom dr. Selmom Cikotićem, 2016.), odnosno, kao čovjeka („Robije Alije Izetbegovića - prilozi za biografiju“, sa profesorom Mustafom Spahićem, 2021.) U ovom drugom djelu, autori su detaljno rasvijetlili ličnost i čvrstinu karaktera Alije Izetbegovića, te njegove visoke moralne principe tokom godina provedenih u zatvoru.

Obimna monografija “Alija Izetbegović u vanjskoj politici Bosne i Hercegovine 1990-2023”, formalno kompletira trilogiju, dok suštinski sklapa u cjelinu sve aspekte i fragmente duhovnog i političkog djelovanja Alije Izetbegovića. U pisanju ove knjige, karakter samog područja spoljne politike, koje je podjednako teško razlučiti od ostalih sfera društvenog života, kao što ga je problematično posmatati isključivo iz te perspektive, imajući u vidu hronično odsustvo sistematski sređene dokumentarne građe specifično posvećene ulozi Alije Izetbegovića u vanjskoj politici, suočili su Fikreta Muslimovića sa još većim teškoćama od onih na koje je nailazio pišući prve dvije knjige ove kapitalne trilogije.

Treba reći da je rezultat u potpunosti opravdao sve njegove napore i nagradio mukotrpnim radom jer je suvereno, argumentirano i integralno evocirao specifični, tačnije rečeno - jedinstveni lik državnika Alije Izetbegovića. Najkraće rečeno, ove knjige su potvrdile da je Alija Izetbegović više nego *rara avis* - rijetka ptica u šarolikom jatu savremenih političkih lidera i državnika! U novijoj historiji svjetske politike, on je uistinu jedinstven primjer lidera koji svoja politička uvjerenja zasniva i izvodi, deducira i primjenjuje iz premisa sopstvenog filozofskog pogleda na svijet i izgrađenog shvatanja karaktera i dinamike društvenih odnosa. Da ovo bude sasvim jasno: Nije Alija Izetbegović izuzetan po tome što se, u koncipiranju strateških političkih ciljeva, samo on, od svih državnika ovog doba, pozivao i oslanjao na sopstvena filozofske stavove, nego što ni jedan drugi državnik osim njega, nije imao i nema nikakvu sopstvenu filozofiju!

Takvog državnika odavno nije bilo ni u regionu, ni u svjetskim okvirima, bez obzira na veličinu i broj stanovnika države na čijem čelu se oni nalazili, ni među mrtvima, ni među živima. Bilo da je riječ o Miloševiću i Tuđmanu, Vučiću, Orbanu, Milanoviću, Plenkoviću, ili o Makronu, Bajdenu, Trampu, Putinu, Netjanahu... ni jedan politički lider novijeg doba, jednostavno nema nikakvu

sopstvenu filozofsku platformu koja bi poslužila kao temelj njegovog djelovanja. Umjesto toga, svaki od njih djeluje iz nepredvidljive i suštinski amoralne perspektive tzv, “real-politike”. Kažem tzv. - jer koliko god bila realna, ta vrsta djelovanja zapravo nije *politika*, jer je politika, *expressis verbis*, djelovanje za dobrobit zajednice, kao što je *bios politicos*, etimološki ekvivalent za *život zajednice*, a ne sfera realizacije ličnih interesa političara.

Dame i gospodo,

U ovom kontekstu, nameće se zaključak da je real-politika, definisana kao “Vještina (umijeće) mogućeg”, atentat na izvorni pojam politike, groteskno karikaturalno ruganje samoj ideji politike. Ova nakaza, kojoj su prethodno amputirani svi etički obziri i ideali, svoje djelovanje podređuje isključivo principu procjene realne ostvarivosti ciljeva i ambicija pojedinih lidera i političkih struktura, koji god i kakvi god oni bili. Pitanje koje sebi postavlja real-politika je isto ono pitanje koje svaki zločinac ili lopov postavi sebi:”Ako mi se to isplati, kako mogu nekažnjeno ubiti, opljačkati, ukrasti?” Pitanje koje sebi postavlja politika u izvornom smislu tog pojma glasi:”Da li je ono što namjeravam učiniti moralno dopušteno i hoće li donijeti neko zajedničko dobro?” Iz perspektive Real-politike, agresija na bilo koju državu u svijetu radi ostvarenja sopstvenih ciljeva, nije moralno pitanje, ni pitanje stotina hiljada civilnih žrtava i humanitarne katastrofe u ogromnim područjima, nije to čak ni pitanje opravdanosti kršenja međunarodnih pravnih odredbi, ni kasnije eventualne odgovornosti! Za real-politiku, to je čisto tehničko pitanje realne ostvarivosti namjere da se efikasno izvrši agresija, što real-politiku automatski isključuje iz sfere politike, jer ni jedna akcija koja ne postavlja pitanje moralne (ne)dopustivosti i (ne)pravednosti, ne spada u sferu politike, nego u sferu potencijalno inkriminisanog i zločinačkog djelovanja.

U zbivanjima od 1990. do 2003. Alija Izetbegović je bio jedini lider koji je vodio politiku, jer je sve svoje političke odluke promišljao kroz prizmu moralne odgovornosti i humanističkih vrijednosti. Svi ostali su praktikovali “real politiku”, dakle, bavili su se realizacijom sopstvenih moralno nedopuštenih ili otvoreno zločinačkih ciljeva. Amnestiranje državnog terora i promovisanje samovoljno preduzetih akcija agresije na suverene države i njihovo promovisanje u akte političkog djelovanja, izvršeno je zloupotrebom pojma politike od strane lidera najmoćnijih država, koji su sebi mogli dopustiti da nekažnjeno ostvarivanje sopstvenih ambicija i interesa svim sredstvima, bez obzira da li su moralno opravdana i zakonski dozvoljena, proglašavaju za “real-politiku” i time je opravdaju. U

istu grupu drastičnog nasilja nad temeljnim pojmovima klasičnog međunarodnog prava, spadaju i teorija o “ograničenom suverenitetu”, kao i doktrina o “preventivnom napadu” (“preemptive attack”). Opravdanje se nalazi u kvazi naučnoj teoriji o navodnoj “borbi za opstanak” u kojoj nema mjesta za moralna ograničenja koja bi obuzdala one najjače i najbezobzirnije. Ja mogu, ti ne možeš! – princip je te i takve “real-politike”.

U ovom kontekstu postaje jasno da je za života, Alija izetbegović bez sumnje bio jedini istinski politički lider, odnosno jedini državnik koji nje svoje odluke donosio na temeljima filozofije morala i pravednosti a ne na beskrupuloznoj realizaciji neposrednih pragmatičnih i lukrativnih ciljeva. Dodaćemo: I ostao je to do danas! Stoga treba maksimalno naglasiti i afirmisati ovu filozofsku utemeljenost politike Alije Izetbegovića i moralnu dimenziju svih njegovih političkih odluka, kao jedinstven primjer u novijoj političkoj historiji svijeta.

Područje spoljnje politike, kao centralna tema ove knjige, otvorilo je Fikretu Muslimoviću široko područje za potvrdu ove teze. Pokazalo se da su svi stavovi i odluke Alije Izetbegovića kao državnika, beskompromisno doslijedno izvedeni iz principa humanističke vizije jednakosti svih ljudi, naroda i kultura, bez ustupaka oportunističkom pragmatizmu, paušalnim i provizornim rješenjima ili kontingentnoj i temporalnoj relativizaciji bilo kog od ovih principa. I sada je vrijeme za ključno pitanje: Ako je Alija Izetbegović bio praktično jedini državnik koji je svoja politička uvjerenja izvodio iz filozofskih i moralnih premisa, da li to znači da je njegova politika anahrona a da je sam Alija Izetbegović neka vrsta političkog relikta, anahroni kuriozum koji se nije mogao ili nije znao uklopiti u aktualni svijet real-politike?

Prije nego što se odgovori na ovo pitanje, treba podsjetiti da činjenica odsustva moralnih vrijednosti na jednom mjesu ili u jednoj epohi, ne derogira sam pojam moralnih vrijednosti. Jednako tako, ni činjenica da ogromna većina savremenih državnika djeluje isključivo iz amoralne pragmatične perspektive, ne derogira status državnika koji svoju aktivnost zasniva na tradicionalnom pojmu politike kao moralnog djelovanja u cilju postizanja “velikog dobra” za sopstveni narod i za sve ljude svijeta. Upravo kao takva, politika Alije Izetbegovića nije anahrona nego je upravo vanremensk, uvijek i svuda aktuelna paradgima politike – perenijalna politika! Politika doslijednog poštovanja transtemporalnih moralnih odredbi i vječnih vrijednosti humanizma.

Ovon prilikom, dovoljno je iz ove knjige Fikreta Muslimovića navesti dvije karakteristične izjave Alije Izetbegovića, date u najkritičnijim trenutcima u kojima bi real-politika apsolutno preporučila bezuslovno prihvatanje ultimatum Owen-Stoltenbergovog plana. Alija Izetbegović faktički je odbio ovaj plan, iako bi prihvatanjem tog plana u krugovima velikih sila i međunarodne zajednice, definitivno učvrstio svoju poziciju predsjednika. Odbio je uvjeren da se treba spasiti cjelovita Bosna i Hercegovina, na teži ali na moralno i civilizacijski jedini način - političkim putem, tako što:...” na ovoj slobodnoj teritoriji pod kontrolom bosanske vlasti i Armije treba stvoriti jedan prostor na kome vladaju zakoni, na kojem je spašena civilizacija, na kojem će vladati demokratija i na kojem će vladati onaj osnovni zakon koji kaže da niko na toj teritoriji neće biti progonjen zbog vjere, nacije ili nekog političkog uvjerenja.”

Da je nepokolebljivo poštovanje najviših moralnih principa i pravde bilo istovremeno i *spiritus movens* državnika Alije Izetbegovića i jedini motiv njegovog djelovanja, potvrđuje izjava data u intervjuu jednom novinaru:

„Ne znam da li sam uvijek vukao najbolje poteze, ali sam uvijek radio po najboljem svom *znanju i savjesti* i uvijek sam bio spreman saslušati savjet drugih. Nikad se nisam rukovodio strahom ili *nekim ličnim interesom*.”

Pamtite li kada ste poljednji put čuli riječ “savjest” iz usta bilo kog davremenog političkog lidera!?

Ovaj uvid je obavezao Fikreta Muslimovića da u prvom dijelu svoje knjige, naslovljenom “Razmatranja o svijetu i međunarodnim odnosima u autorskim djelima Alije Izetbegovića do preuzimanja uloge državnika 1990 godine”, najprije detaljno razmotri načela njegove filozofije mira, ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja svih naroda i država bez obzira na njihove ideološke razlike, jer se samo tako može shvatiti zasnovanost svih njegovih odluka, sitnijih i onih najkrupnijih, koje je donosio kao predsjednik države, na filozofiji poštovanja temeljnih humanističkih vrijednosti i moralnih normi. Zato autor najprije navodi i detaljno analizira autentične stavove Alije Izetbegovića u kojima se zalaže za mir i sigurnost u svjetlu aktuelnih ideoloških sukobi u svijetu upravo u kontekstu povezanosti političke filozofije i političke prakse Alije Izetbegovića.

Principijelna zasnovanost kasnije političke prakse Alije Izetbegovića na njegovim filozofskim uvjerenjima vidi se i u rješenjima koja on, već u ovoj fazi predlaže za konkretne probleme, uključujući i njegovu viziju Bosne i Hercegovine, na kojoj će insistirati do kraja života. Fikret Muslimović plastično ilustruje tu

filozofsku utemeljenost kada rekonstruiše izvor vizije o Bosni i Hercegovini kao području tolerancije i uzajamnog poštovanja njenih naroda i religija.

Konsekventnost stavova Alije Izetbegovića zastupanih prije dolaska na poziciju predsjednika države i konsistentnost u njihovom afirmisanju tokom cijelog perioda u kom je ovu funkciju vršio, efektno je ilustrirana analizom nekoliko najznačajnijih i najneuralgičnijih problema savremenog svijeta, sumiranih u temama: “Ideološki sukobi, trka u naoružavanju i posljedice”; “Razmatranje o međunarodnom položaju muslimanskih naroda i država”; “Krise na Bliskom Istoku”. U kontekstu ovih tema treba istaći da su praktično sve tadašnje Izetbegovićeve dijagnoze i analize validne i aktuelne za razumijevanje savremene svjetske situacije. Njegove ocjene razloga hroničnog nasilja na Bliskom Istoku i mogućnosti trajnog pomirenja i danas su ključni faktori razumijevanja dinamike zbivanja i aktuelne situacije u regionu Gaze i Palestine.

Drugi dio ove kapitalne studije, naslovljen “Državnik Alija izetbegović, lider vanjske politike Bosne i Hercegovine”, počinje određivanjem i pregledom pravaca i sadržaja vanjske politike u kom autor Fikret Muslimović precizno locira osnovne putokaze Izetbegovićeve državničke vizije kroz sintezu njegovih temeljnih filozofskih uvjerenja i konkretnih političkih odluka i aktivnosti. Organska povezanost ova dva aspekta naglašena je kroz analizu kontinuiteta vanjske politike Bosne i Hercegovine i vanjske politike Stranke demokratske akcije, utemeljene na dosljednom poštovanju principa vanjske politike, prethodno markiranih u njegovoj filozofiji mira i uzajamanog poštovanja svih naroda i država u svijetu.

Autor podvlači i činjenicu da je državnik Alija izetbegović, od početka do kraja agresije na Bosnu i Hercegovinu, kosekventno i beskompromisno naglašavao da su: “...univerzalne vrijednosti sadržane u osnovama bosanskohercegovačke državnosti, „njena dva osnovna opredjeljenja“ – (a) „neopozivi cilj je demokratska Bosna i Hercegovina u njenim međunarodno priznatim granicama i sa nacionalnim, vjerskim i političkim pravima za sve njene građane“, te da narod Bosne i Hercegovine (b) „ima neotuđivo pravo na samoodbranu“, pa je uporno zahtijevao da se za snage odbrane Bosne i Hercegovine ukine embargo na oružje.”

Isti principi dosljedno su promovisani i kroz njegovo zalaganje za dobre odnose Bosne i Hercegovine sa susjednom Hrvatskom; sa susjedima Srbijom i Crnom Gorom; sa muslimanskim zemljama; sa zemljama Zapada, te kroz njegovo vizionersko zalaganje za integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku Uniju i očuvanje svog nacionalnog identiteta.

Više je nego instruktivna Izetbegovićeva analiza ponašanja Ruske Federacije prema Bosni i Hercegovini, u kojoj je lucidno anticipirao njenu ekspanzionističku politiku prema regionu Balkana, naglašenu kroz podršku Republici Srbiji i njenoj agresiji na BiH, kao i manjem entitetu RS.

Težnja za uspostavljanjem mira kao suštinskog načina funkcionisanja svjetske politike i regulisanja odnosa svih država svijeta, koja je imale svoj najdublji izvor u filozofiji Alije Izetbegovića, predstavlja centralnu temu trećeg i završnog dijela Muslimovićeve knjige. Pod naslovom "Vodeća uloga predsjednika Alije Izetbegovića u planovima za mir u Bosni i Hercegovini", autor slijedi detalje malo poznate - recimo slobodno, lucidne, herojske i nada sve - principijelne borbe predsjednika Alije Izetbegovića protiv svih planova da se patriotske snage Bosne i Hercegovine prinude na saglasnost sa zahtjevima na kapitulaciju pred agresorom. Detalji ove dugotrajne borbe sistematski su izloženi kroz minucioznu analizu pregovora po Kutijerovom planu, po Vens-Owenovom planu, od jeseni 1992. do sredine 1993. godine, uz rasvjetljavanje mudrih odluka Izetbegovića koje su doprinijele odbacivanju Owen-Stoltenbergovog plana od sredine 1993. do februara 1994. godine. kao i Pregovore o miru u Dejtonu, sa izuzetno značajnim intervencijama i uticajem Alije Izetbegovića u procesu implementacije dejtonskog sporazuma, posebno kada je riječ o statusu Brčkog.

Poštovani prisutni, dame i gospodo,

Ako bi se mnogostruke vrijednosti ove dragocjene knjige mogle sumirati u jednu rečenicu, rekli bismo da knjiga generala Fikreta Muslimovića, "Alija Izetbegović u vanjskoj politici Bosne i Hercegovine 1990.-2003", sa svojih preko 1300 citata, navedenih isključivo iz primarnih izvora, i problematikom izloženom na više od 600 stranica, zaokružuje spomenutu trilogiju i uzdiže je u rang naučno besprijekorne enciklopedije rasvjetljavanja svih bitnih aspekata ključne uloge državnika Alije Izetbegovića u pobjedonosnoj borbi Bošnjaka i svih patriotskih snaga za suverenu i nezavisnu državu Bosnu i Hercegovinu.

Kao takva, ova studija generala Fikreta Muslimovića, predstavlja ključni prilog historijskoj istini i nezaobilaznu referencu u svim budućim naučnim istraživanjima perenijalnog karaktera političkog djelovanja Alije Izetbegovića i autentičnog razumijevanja njegove uloge u očuvanju suverene Bosne i Hercegovine kao demokratske države svih njenih građana.